

NAISET MURROKSESSA -

Romaninaiset Vanajan vankilassa

Tuula Nyman w16797

Opinnäytetyö, syksy 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Järvenpää Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Diakonin virkakelpoisuus +

lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Tuula Nyman. Naiset murroksessa. Romanin naisvankien kokemuksia Vanajan vankilasta. Syksy 2012. 53 s., 5 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosiologi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Teen opinnäytetyöni Vanajan romanin naisvangeista. Romanikulttuuri elää murroksessa ja tämä näkyy kasvavana romanin naisvankien määränä. Aihe on tärkeä, koska vankeinhoito tai romaniyhteisöäkään ei pysty huomioimaan romanin naisvankien monenlaisia tarpeita vankiloissa.

Opinnäytetyön tavoitteena on aineiston pohjalta selvittää, miksi romaninaisten rikollisuus on kasvussa. Samalla tuotetaan arvokasta tietoa romanikulttuurin murroksesta Naisten vuoro-projektiin ja yhteiskunnan palvelujärjestelmään.

Haastattelin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla kymmentä romanin naisvankia Vanajan vankilassa syksyn 2010 aikana. Opinnäytetyöni on laadultaan kvalitatiivinen sekä kvantitatiivinen. Olen kuvaillut kvalitatiivisesti romaninaisten elämäntilanteita sekä tilastoinut kvantitatiivisesti tutkimuksessa esiin tulleita seikkoja.

Tutkimuksessa nousi esiin seikkoja, jotka ovat muuttuneet romaniyhteisössä. Muutokset selittävät osaltaan romanin naisvankien määrän kasvun. Vanhempien romanien tukiverkko on löystynyt tai poistunut kokonaan, päihteet eri muodoissa ovat lisääntyneet romaninaisten keskuudessa. Toimeentulominimin alapuolella elämisellä voidaan nähdä yhteys varkauksien ja muihin omaisuusrikoksien tekoon. Kouluttautumattomuus on suurin syrjäytyneisyyden syy. Romaneiden yhteisöllisyys ei ole enää niin vahva kuin se on aiemmin ollut.

Romanivangit tarvitset vankilaan romanitaustaisen työntekijän, jotta vankilan kuntouttavat ohjelmat hyödyttäisivät romanivankeja ja he voisivat yhdenvertaisina toteuttaa rangaistusajan suunnitelmaa.

Asiasanat: Romanin naisvangit, romanikulttuuri, vankila, rikollisuus,

ABSTRACT

Tuula Nyman. Women in a changing community. Female Romani inmates' experiences in the Vanaja prison. Autumn 2012. 53 p., 5 appendices. Diaconia University of Applied Sciences Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

My thesis deals with the experiences of female Romani inmates in the Vanaja prison. Recent changes in Romani culture are reflected in growing numbers of Romani female prisoners. This is an important issue, because neither the prison nor the Romani community is able to supply for all the needs of female Romani prisoners.

The aim of the thesis is to investigate the rising rates of crime among Romani women. Such research simultaneously produces valuable information on changes in Romani culture, which can be used in the project Naisten vuoro ('Women's turn') and by the social service system.

I conducted semi-structured thematic interviews of ten female Romani inmates in the Vanaja prison in the autumn of 2010. My thesis is both qualitative and quantitative. It contains a qualitative description of the Romani women's life experiences and some statistics on issues which surfaced in these interviews.

The investigation revealed recent changes in the Romani community. These changes contribute to an explanation of the growth in numbers of female Romani prisoners. Senior Romani no longer form a tight safety network for the younger Romani, and use of various drugs has increased among Romani women. One contributing factor to thefts and other violations of property is that many Romani earn less than is required for a decent minimum standard of living. Furthermore, the Romani lack of education is a main reason for their social exclusion. Simultaneously, the Romani sense of community is no longer as strong as it used to be.

To conclude, the research suggests that the Vanaja prison should hire a social worker of Romani background in response to the Romani female inmates' needs, to ensure the success of the rehabilitation programs of the prison, and to ensure the equal treatment of Romani inmates in the drafting of programmes for their time of penalty.

Keywords: female Romani prisoners, Romani culture, prison, crime

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 NAISTEN VUORO - PROJEKTI.....	8
2.2 Voiva-kuntoutusohjelma.....	8
3 ROMANIT VÄHEMMISTÖNÄ SUOMESSA	10
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTON KOKOAMINEN JA ANALYSOINTI.....	11
4.1. Tutkimustehtävä.....	11
4.2. Aineiston kokoaminen ja kuvaus	11
4.3 Aineiston analysointi.....	12
5 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET KÄSITTEET.....	14
5.1 Perhekäsitys.....	14
5.2 Elämänhallinta.....	14
5.3 Puhtaustavat	15
5.4 Lapset ja lastenkasvatus	16
5.5 Terveystenhoito	17
5.6 Hengellisyys	17
5.7 Pukeutuminen.....	18
5.8 Romanikieli	19
6 RIKOLLISEN KÄYTTÄYTYMISEN TEORIA	20
7 AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	22
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET	25
8.1 Elämäntilanne vankilassa.....	26
8.2 Palvelu- ja kuntoutustarve.....	28
9 DIAKONIA VANKILAMAAILMASSA.....	31
10 LAPSET VANKILAMAAILMASSA	32
11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	33
12 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	37
LÄHTEET.....	38
LIITE 1: TUTKIMUSLUPA-ANOMUS.....	42
LIITE 2: TUTKIMUSSUUNNITELMA	44

LIITE 3: RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN PÄÄTÖS	47
LIITE 4: SAATEKIRJE	49
LIITE 5: KYSYMYSLOMAKE	51

1 JOHDANTO

Olen toiminut vuodesta 2006 Romano Missio -nimisessä palvelujärjestössä sosiaalihojaajana. Romano Missio on vuonna 1906 perustettu järjestö, jonka toiminta-ajatuksena on toimia valtakunnallisena lastensuojelun, sosiaalialan, hengellisen työn sekä koulutusalan palvelujärjestönä romaniväestön keskuudessa. (Åkerlund 2012, 14.)

Järjestön toiminnassa on vuosia ollut erilaisia Raha-automaattiyhdistyksen (RAY:n) projekteja ja projektien kohderyhmät ovat vaihdelleet. Tarve projekteille on noussut romaniyhteisön keskuudesta sekä eri yhteistyötahoilta. Romano Mission kautta yritetään vastata romanikentän tarpeisiin projektien avulla.

Romano Missio ry. käynnisti RAY:n avustamana romanin naisvankeihin kohdistetun Naisten vuoro -projektin vuosiksi 2010–2013. Kasvava romanin naisvankien määrä on tuonut lisähaasteita rikosseuraamusalalle. (Naisten vuoro -projekti 2010–2013.) Projektin kautta vastattiin Vanajan vankilanjohtaja Kaisa Tammi-Moilasen huoleen romanin naisten kasvavasta määrästä. Tammi-Moilanen uskoi, että romanitaustaisesta työntekijästä olisi hyötyä Vanajan romanin naisille.

Toimin Naisten vuoro -projektin kautta palveluohjaajana romanin naisvangeille Vanajan vankilan Vanajan osastolla. Vanajan osasto on naisvangeille tarkoitettu 55 paikkainen avolaitos Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella. (Rikosseuraamuslaitos. Luettu 21.7.2012). Romanin naisvankeja on Vanajan osastolla 20 -25 % kokonaisvankimäärästä. (Tammi-Moilanen 2011: Suullinen tiedonanto.) Romanin naisvankimäärää ei ole tiedossa, mutta projektin puitteissa on tarkoitus selvittää romanin naisvankien kokonaismäärä. (Naisten vuoro -projekti 2010–2013.)

Olen työni ohella käynyt useamman vuoden aikana luennoimassa ja kouluttamassa romanikulttuurista kiinnostuneita opiskelijoita ja eri alojen työntekijöitä. Käytän itsestäni tekstissä kokemusasiantuntija -nimikettä, koska olen romani ja kasvanut tiiviissä romaniyhteisössä. Teen opinnäytetyöni Vanajan romanin naisvangeista. Romanikulttuuri elää

murroksessa ja tämä näkyy kasvavana romaninaisvankien määränä. Aihe on tärkeä, koska vankeinhoito tai romaniyhteisökään ei pysty huomioimaan romaninaisvankien monenlaisia tarpeita vankiloissa. Romaninaisvankien ongelmat ovat pääosin samanlaisia kuin muillakin naisvangeilla, mutta osa ongelmista aiheutuu romanikulttuurista. Tästä johtuen heidän tarpeensa tulee huomioida romanikulttuurista käsin. (Naisten vuoro -projekti 2010–2013.) Olen Vanajalla työskennellessäni huomannut, että romanikulttuuriset perimätavat ja yleinen tietämättömyys asioista puolin ja toisin hankaloittavat romanivankien sekä vankilahenkilökunnan toimintaa. Kulttuurisista tekijöistä johtuen vankilat tarvitsevat romaninaisvangeille kohdennettuja toimintamalleja. Yksi tällainen malli on Naisten vuoro -projektin kehittämä Voiva-kuntoutusmalli. Voiva-kuntoutusmallia selitän lisää kappaleessa 2.2, jossa kerron Naisten vuoro -hankkeesta enemmän.

Opinnäytetyön kautta tarkastelen romaninaisten elämää ennen vankilaa sekä vankilassa olonaikana. Opinnäytetyön aihe on hyvin ajankohtainen ja toiveeni oli heti opiskelun alusta, että voisin yhdistää opinnäytetyön ja projektin, jossa työskentelen romaninaisvankien hyväksi. Ammatillisen kehittymisen kannalta opinnäytetyö antaa mahdollisuuden päästä työskentelemään syrjäytyneen vähemmistöryhmän kanssa.

Opinnäytetyössä käytän etnografista haastatteluaineiston analyysia. Etnografisella tutkimuksella pyritään kuvamaan yhteisön toimintaa. Havainnointi on tällöin keskeisellä sijalla tietojen keruussa. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2010, 160.) Tutkin aineistoa myös kvalitatiivisesti sekä kvantitatiivisesti. Kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta ei ole mahdotonta sovittaa yhteen, ja se on viime vuosina lisääntynyt selvästi (Hirsjärvi & Hurme 2010, 26). Olen kuvaillut kvalitatiivisesti romaninaisten elämäntilanteita sekä tilastoinut kvantitatiivisesti tutkimuksessa esiin tulleita seikkoja.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia ja selvittää, miksi romaninaisten rikollisuus on kasvussa. Samalla tuotetaan arvokasta tietoa romanikulttuurin murroksesta Naisten vuoro -projektiin ja yhteiskunnan palvelujärjestelmään.

2 NAISTEN VUORO - PROJEKTI

Romano Missio ry. käynnisti RAY:n avustamana romaninainisvankeihin kohdistetun nelivuotisen kuntoutuksen kehittämishankkeen; Naisten vuoro –projekti vuosiksi 2010–2013. Romanivangit ovat ryhmä, joista ei ole tehty monia tutkimuksia ja romaninainisvankien määrä on tuonut lisähaasteita rikosseuraamusalalle. (Naisten vuoro-projekti 2012).

Vankilahenkilökunnan mukaan romaninainisvankien koulutustausta ja työelämäkokemus on olematon. Henkilökunnan näkemys on, että romaninainisvangeilta puuttuvat perustiedot yhteiskunnan toiminnasta sekä visio siitä, miten elämää pitäisi oikeasti elää. Romaninainisvankien osallistuminen romaniyhteisön ja muun yhteiskunnan toimintaan pitää yllä yhteisön elinvoimaisuutta. Osallistuminen vähentää syrjintää valtaväestön taholta ja säästää yhteiskunnan resursseja ja edelleen parantaa romaninainisvankien asemaa ja selviytymistä. (Naisten vuoro -projekti 2012.)

2.2 Voiva-kuntoutusohjelma

Naisten vuoro -projektin työntekijät työstivät kuntoutusohjelman, joka räätälöitiin romaninainisvangeille sopiviksi. Voiva-kuntoutusohjelma linjaa vankilan muita kuntouttavia ohjelmia. Voiva-ohjelma on käytössä Vanajan vankilassa, jossa ohjelmaa voidaan toteuttaa yksilö- tai ryhmätoimintana. Romaninainisvangit tulevat Voiva-ryhmään vankilan henkilökunnan lähettämänä, sillä ohjelmassa käsitellään vangin rangaistusajan suunnitelmaa tukevia asiakokonaisuuksia. Voiva-ohjelma perustuu vertaisuuteen ja dialogisen oppimisen malliin. (Naisten vuoro -projekti 2012.)

Lähtökohtana oli, että Voiva-ohjelmaa vetää romanitaustainen työntekijä, koska hän tuntee ja ymmärtää maailmaa, josta romanivangit tulevat. Lisäksi romanien suomenkielen osaaminen on suppeampaa kuin pääväestöllä, joten romanityöntekijä tietää miten sanoittaa asioita siten, että romanivangit sen ymmärtävät. Jo pelkästään eri käsitteiden

selvittämiseen tarvitaan enemmän aikaa. Ohjelma vastasi Vanajan vankilan tarpeeseen ja ohjelmaa on tarkoitus saada pilotoiduksi myös muihin Suomen vankiloihin, jotta romanitaustaiset vangit hyötyisivät vankilan kuntouttavista ohjelmista. (Kokemusasiantuntija 12.10.2012.)

3 ROMANIT VÄHEMMISTÖNÄ SUOMESSA

Romanit ovat suomalainen kulttuurinen ja kielellinen vähemmistö, joka on asunut Suomessa yli 500 vuotta. Suomessa on arviolta 10 000 romania. Ruotsissa asuvien Suomen romanien lukumääräksi arvioidaan noin 3000. Romaneita elää koko maassa, mutta suurin osa Etelä- ja Länsi-Suomen alueella. Pääosa romaneista kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, mutta myös eri vapaiden suuntien piirissä on uskonnollisesti aktiivisia romaneita. (Friman-Korpela 2004, 3.)

Romanit ovat vuosisatoja säilyttäneet oman kulttuurinsa ja romanikielen, mutta jokainen aika on asettanut sille omat haasteensa. Romanit ovat keskimäärin heikommassa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa kuin muut suomalaiset. Aikaisemmin romanit suhtautuivat koulutukseen varauksella, koska koulu oli yksi keinoista sulauttaa romanit pääväestöön. Myös vakituisen asunnon puute vaikeutti ennen romanien koulunkäyntiä. Romanit alkoivat 1990-luvulla suhtautua koulutukseen myönteisesti. Ymmärrettiin koulun käynnin tärkeys ja merkitys, kun romanien perinteiset ammatit eivät enää tarjonneet elantoa. Romanit ovat kaupustelleet tekemiään käsitöitä sekä harjoittaneet osto- ja myyntitoimintaa parhaaksi katsomillaan tuotteilla. (Friman-Korpela 2004, 3.)

Romanit ovat Suomen kansalaisia ja heillä on täydet kansalaisoikeudet ja – velvollisuudet. Romani-identiteetti on hyvin vahva, mutta myös tunne suomalaisuudesta on hyvin voimakas. Romanien osallistuminen Suomen sotiin vuosina 1939–1945 on vaikuttanut voimakkaasti romanien kansalliseen identifioitumiseen, Suomen romanit kokevat omaavansa kaksoisidentiteetin. (Friman-Korpela 2004, 3.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTON KOKOAMINEN JA ANALYSOINTI

4.1. Tutkimustehtävä

Naisten vuoro -projekti tuli Romano Mission hallinnoitavaksi 1.4.2010. Olin juuri aloittanut ammattikorkeakouluopintoni ja halusin yhdistää opinnäytetyöni sekä projektin, jossa työskentelen romanin naisvankien hyväksi. Romanin naisvangeista ei ollut aiempaa suoranaista tutkimusta, joten opinnäytetyöni kautta tein selvityksen Vanajan romanin naisvangeista.

Tutkimuskysymykseni tässä opinnäytetyössä ovat:

- Miksi romanin naisvankien määrä on kasvamassa?
- Mitkä seikat ovat vaikuttaneet romanin kulttuurin murrokseen?

4.2. Aineiston kokoaminen ja kuvaus

Käytin aineistonkeruumenetelmänä haastattelua. Haastattelin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla 10 romanin naisvankia Vanajan vankilassa syksyn 2011 aikana. Haastatteluja varten haettiin lupa Rikosseuraamuslaitokselta (liite1). Tutkimuslupaan liitettiin mukaan tutkimusselvitys (liite 2). Rikosseuraamusvirasto myönsi luvat tutkimukselle 6.9.2010 (liite 3). Yksi haastattelu kesti noin puoli tuntia. Tutkimuskysymyksillä selvitettiin romanin naisvankien taustaa, elämää ennen vankeutta, ja palvelu- ja kuntoutustarpeita. Haastattelu tehtiin ääninauhuria käyttäen.

Olin etukäteen pitänyt Vanajan vankilan romanin naisvangeille yhteisen infotilaisuuden, jossa kerroin Naisten vuoro -hankkeesta sekä opinnäytetyöstäni, jonka tulisin heistä tekemään. Jätin vankilan päivystyksen asiointitiskille listan, johon kymmenen haastateluun halukasta naista sai jättää nimensä. Haastateltaville tein saatekirjeen (liite 4) haas-

tattelun tueksi. Haastattelutilanteessa paikalla oli haastattelija ja haastateltava kahdestaan. Ennen varsinaisiin kysymyksiin siirtymistä haastattelija teki vielä selväksi, kuinka haastattelutilanteessa edetään.

Kysymyksillä selvitettiin romaninainisvankien elämäntilanteita sekä heidän taustojaan. Tulen romanikulttuurin sisältä, joten tiedän yleisellä tasolla romaninainisista sekä heidän elämästään. Hirsjärvi & Hurme (2010) esittävät hyvän haastattelijan ominaisuuksia. Haastattelija tuntee aihepiirin ja siksi osaa keskustella asiasta. Aihe piirin tunteva haastattelija tietää, mitä kysymyksiä kannattaa ja pitää kysyä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 68.)

Haastatteluaineiston on purkanut ulkopuolinen henkilö ja aineisto on purettu sanasta sanaan. Hirsjärvi & Remes (2010) esittävät että puhtaaksikirjoitus on niitä harvoja teemahaastattelun vaiheita, joissa purkaminen voi olla rutiininomaista, edellyttäen, että teksti puretaan sananasaisesti eikä valintoja tehdä purkuvaiheessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 140.)

Tutkimus on tehty Vanajan avovankilassa. Jos tutkimus olisi tehty suljetussa vankilassa, olisi se lähtökohdiltaan sekä tutkimustuloksiltaan erilainen kuin mitä se nyt on. Avovankilassa suoritetaan lyhytaikaisia tuomioita, joten haastateltavien romanivankien elämäntilanne on monella tapaa helpompaa kuin suljetussa vankilassa. Suljetun vankilan vankilamaailma sekä toimintakulttuuri ovat hyvin laitosmaista, tarkkaan vartioitua ja valvottua. (Kokemusasantuntija Vanajan vankilassa 18.8.2012.)

4.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysointina käytin kvalitatiivista analysointitapaa eli teemoittelua. Hirsjärvi & Hurme tarkoittavat teemoittelulla, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Analyysista nousseet teemat rakentuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien sanomasta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 173.) Haastatteluista etsittiin tekijöitä, joka selittäisivät kasvavan rikollisuuden syitä sekä syrjäytymiseen vaikuttavia tekijöitä. En ollut valmiiksi määritellyt roma-

ninainvankien kuntoutustarpeita enkä tarkempia tutkimuskysymyksiä vaan ne nousevat aineistosta.

Hirsjärvi ja Hurme nostavat tärkeäksi asiaksi esiin nousevien seikkojen tarkastelun suhteessa toisiinsa. Haastatteluaineistosta nousevia seikkojen tarkastelu suhteessa toisiinsa on analyysin tärkein osa. Jos suhdetta toisiin ei tarkasteta, analyysi jää puolitiehen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 174.)

Tutkin aineistoa kvalitatiivisesti sekä kvantitatiivisesti. Kvalitatiivisia menetelmiä käytetään, kun halutaan tarjota ääni sellaisille toimijoille, joilla sitä ei ole perinteisesti ollut. (Aaltola & Valli 2010, 21.) Olen kuvaillut kvalitatiivisesti romaninaisten elämäntilanteita sekä tilastoinut kvantitatiivisesti tutkimuksessa esiin tulleita seikkoja. Käytän myös etnografista haastatteluaineiston analyysia toimiessani Vanjalla romaninainvankien kanssa. Etnografisella tutkimuksella pyritään kuvamaan yhteisön toimintaa. Havainnointi on tällöin keskeisellä sijalla tietojen keruussa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 160.)

Havainnoin romaninainvankien yhteisöä etnografisesta näkökulmasta. Teen Vanajan vankilassa päivävuoroa, joten havainnointini tapahtui päiväaikaan, joko yhteisillä tapaamisilla tai ihan sivusta seuraamalla. Naiset ovat päivällä töissä vankilan eri toimipisteillä, mutta asioivat päivän mittaan erityöntekijöiden luona niin sanotusti päätalossa.

5 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET KÄSITTEET

Opinnäytetyöni tutkimuksellinen viitekehys muodostuu romanikulttuurista ja siitä nousvista erityispiirteistä. Romanikulttuurin perinteitä ei ole kirjattu mihinkään, vaan tavat siirtyvät yhteisössä sukupolvelta toiselle. (Florin ym. 2007, 14.) Seuraavaksi esittelen tutkimuksen kannalta keskeisiä asioita.

5.1 Perhekäsitys

Romaniyhteisössä perheen ja suvun merkitys on tärkeä. Perhekäsitys on romaneilla laajempi kuin pääväestöllä. Romaniperheeseen katsotaan kuuluvan vanhempien ja lasten lisäksi isovanhemmat, sedät, tädit, enot ja serkut. Sukulaisuus ei aina ole biologista sukulaisuutta. Jos on kasvettu ja eletty yhdessä lapsuudesta aikuisuuteen, ollaan läheisiä. Romaniyhteisössä on paljon kasvattiäitejä, -isiä, mummoja ja tätejä. Jos vanhemmat eivät ole syystä tai toisesta voineet kasvattaa lasta, niin joku lapsen läheisistä on ottanut lapsen hoitoonsa ja kasvattanut lapsen kuin omanaan. Suku on romaneille turvaverkko. Suvun tuella on ollut etenkin aiemmin suuri merkitys, kun yhteiskunnan sosiaalinen turva oli huonompi. (Blomerus 2006, 14.)

5.2 Elämänhallinta

Romanikulttuuri ja romanien elämäntapa sellaisenaan sisältää paljon syrjäytymistä edesauttavia tekijöitä. Pelko siitä, että osallistuminen yhteiskunnan eri toimintoihin pakottaa hylkäämään oman kulttuuriperimän ja identiteetin, on estänyt romaneiden täysipainoisen osallistumisen koulutukseen ja työelämään. Romaninuorten varhain solmitut parisuhteet ja perheen perustaminen heikentävät edellytyksiä opiskeluun ja asettavat nuoret liian aikaisin aikuisten maailmaan. Vuosisatainen yhteiskunnan rajamailla eläminen on jättänyt pysyvän muistijäljen romaneihin. Tämä on näkyvissä alentuneena ja heikkona itsetuntona, joka on hyvä kasvualusta syrjäytymiselle. (Blomerus 2006, 6.)

Romaniyhteisössä sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja kollektiivinen vastuu perheestä, susta ja ystävistä on tärkeämpää kuin muut velvoitteet. Jos sukulainen on joutunut elämässään ahdinkoon, häntä pyritään auttamaan ja tukemaan. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi sairaus, kuolema, avioero tai taloudellinen ahdinko. (Lindberg, Hedman, Frieman-Korpela, Jääskeläinen, Puumalainen, Åkerlund 2005, 21.)

Romanikulttuuri elää tänä päivänä murroksessa. Samoja yhteiskunnallisia ongelmia, joita ilmenee yleisesti valtaväestön keskuudessa, löytyy myös romaniperheiden parista. Isovanhemmat ja erityisesti isoäidit toimivat romaniperheissä tukiverkkona, he ottivat niin sanotusti ”kopin” kun lasten ja lastenlasten elämään tuli ongelmia. Oli ongelma mikä tahansa, äiti tai mummo hoiti tai selvitti asian läheisensä puolesta. Nyt tämä vahvempi ja vanhempi sukupolvi on nukkunut pois eikä yhteiskunnasta ole löytynyt tilalle uutta tukiverkkoa. (Kokemusasiantuntija Vanajan vankilassa 18.8.2012.)

5.3 Puhtaustavat

Romanien puhtaustavat ovat mukana kaikessa arkipäivän toiminnoissa. Puhtaustavat ovat sekä konkreettisia että symbolisia. Ne esiintyvät pyykinpesusta ruokatavaroiden ja astioiden käyttämiseen sekä vaatetuksesta eri sukupolvien väliseen kanssakäymiseen. Puhdas ja likainen, säädyllinen ja säädytön, sopiva ja sopimaton, eivät sekoitu keskenään. (Florin, Laiti, Valentin, Laitinen, Lieppinen, Vihtkari, Lyra, Markkanen, Väisänen 2007, 16.)

Symbolinen puhtaus ilmenee esimerkiksi siten, että samaan rappukäytävään ei voi asuttaa romaneita eri kerroksiin, vaan heidän pitäisi asua ovet vastakkain, jotta asuminen olisi kulttuurille sovelias. Tämä symbolinen puhtaus asumisessa tarkoittaa, että romani nainen ei voi koskaan asua toisen romanikodin yläpuolella. (Kokemusasiantuntijan lausunto, 24.10.12.)

Toinen esimerkki symbolisesta puhtaudesta on se, että ruokakasseja ei laiteta lattialle tai tuolille, vaan ne nostetaan keittiön pöytätasolle kotiin tullessa. Romanikodin keittiö on

symbolisesti kodin puhtain paikka; sitä mikä on maassa, ei nosteta pöytätasolle. Pöytä-
räteillä ei pyyhitä tuoleja tai lattiaa. (Florin ym. 2007,16.) Romanien ylläpitämä konk-
reettinen puhtaus on normaalia hygienian ylläpitoa (Kokemusasiantuntijan lausunto,
24.10.12.)

5.4 Lapset ja lastenkasvatus

Lapset ovat tärkeä ja luonnollinen osa romanien perhe-elämää. Parisuhteen katsotaan
vakiintuneen vasta ensimmäisen lapsen syntymän myötä. Vaikka raskauteen ja lapsen-
syntymään liittyvät asiat ovat romanikulttuurissa tabuja, joista ei eri sukupolvien kesken
puhuta, ovat lapset huomioituja ja rakastettuja. Romaniyhteisössä on ennen kasvatettu
lapsia koko suvun voimin. Nykyään se ei toimi niin hyvin kuin ennen, mutta jos elä-
mäntilanteet niin vaativat, on suku läsnä lapsiin liittyvissä asioissa. (Blomerus 2006,
17.)

Romaniperheissä lapset viettävät huomattavan paljon aikaa aikuisten seurassa, mikä on
vaikutukseltaan kaksitahoinen asia. Ollessaan aikuisten seurassa, lapsi saa tarpeellista
huolenpitoa ja huomioita. Toisaalta lapsi saattaa näin omaksua liikaa aikuisten toiminta-
tapoja. Tästä johtuen romanilapsi on jo ennen kouluikänsä sisäistänyt monia aikuisuu-
teen kuuluvia asioita, esimerkiksi ihmissuhteista ja käytännön elämästä. Tällöin romani-
lapsen henkinen minä ei ole päässyt kehittymään lapselle luontaisen leikin avulla. Toi-
sten lasten kanssa leikkiminen, saksien tai kynän käyttö voivat olla outoja asioita. Toi-
saalta huolenpito lapsesta saattaa olla joskus ylikorostunutta, jolloin lasta vahditaan ja
suojellaan koko ajan. Päiväkodissa ja koulussa tämä saattaa luoda paineita niin henkilö-
kunnalle kuin itse lapselle. Henkilökunta huolehtii lapsista parhaalla mahdollisella ta-
valla, mutta romanivanhemmasta saattaa tuntua, että hänen lastaan ei huomioida tar-
peeksi. Kasvatukselliset näkemykset eivät silloin välttämättä kohtaa, jolloin avoin kes-
kustelu puolin ja toisin on tarpeen. (Blomerus 2006, 18.)

Romanit pyrkivät kasvattamaan lapsista itsenäisiä ja vastuuntuntoisia omaa yhteisöään
ja perhettä kohtaan. Lasten tulee tuntea ja hyväksyä omat juurensa ja sitoutua omaan

kulttuurinsa. Romanilapsilta vaaditaan ”sielunsivistyksen” omaavia ja kaikkien kanssa toimeentulevia tapoja. Kaivatusihanteet eroavat jonkin verran suomalaisista kasvatusnäkökymistä. Romanikasvatuksen tavoitteena on ulospäin suuntautunut, sosiaalisesti taitava lapsi. (Friman-Korpela ym. 2004, 8.)

5.5 Terveydenhuolto

Romaniasian neuvottelukunnan 1969 tekemän selvityksen mukaan romanit sairastavat suhteellisesti enemmän kuin muu väestö ja heidän sairautensa luokiteltiin tutkimuksen mukaan vakaviksi. Romani pitää itseään terveenä, jos hänen sairautensa tai oireensa eivät vaikeuta elämää ratkaisevasti (Åkerlund, Linnankivi, Helimäki, Huttunen, Lillberg, Lehmusta, Vuolasranta, Pirttilahti 1993, 19.)

Ihmisten sosiaalisilla oloilla sekä sairastumisella on suora yhteys toisiinsa. Yksilön saama sosiaalinen tuki myötävaikuttaa myös terveyteen. Romanit elivät aikaisemmin monella tapaa vaikeissa olosuhteissa. Erityisesti huonot asumis-olosuhteet ovat jättäneet jälkensä vanhemman ja keskipolven terveydentilaan. Romaniyhteisössä perhe ja suku ovat aiemmin huolehtineet sairaistaan ja hoitoa vaativista omaisistaan. Yhteisössä on tuettu sairasta ja hänen läheisiään eikä sairaita ja vanhuksia ole laitettu laitoksiin. Romanit rinnastavat psyykkiset sairaudet yleensä muihin sairauksiin, eikä niitä pidetä leimaavina. Psykiatrisissa hoitosuhteissa eri kulttuurien kohtaaminen voi aiheuttaa ongelmia, jos ei vierasta kulttuuria tunneta lainkaan. (Åkerlund ym. 1993, 19.)

5.6 Hengellisyys

Romanien peruselämäntapaan kuuluu uskonnollisuus, vaikka he eivät tunnustuksellisia uskovia olisikaan. Suhde Jumalaan on kunnioittava ja arvostava. Romanit kuuluvat pääsääntöisesti luterilaiseen kirkkoon, mutta osa romaneista pitää hengellisenä kotinaan vapaiden suuntien seurakuntia. Vapaiden suuntien seurakunnat käyttävät maallikkosaarnaajia ja näin romanit ovat luontevasti menneet mukaan soittaen, laulaen ja saarnaten.

(Blomerus, 2006, 13.) Romanit käyttävät evankelisluterilaisen kirkon sakramenteja. (Kokemusasiantuntija 18.8.2012).

5.7 Pukeutuminen

Tämän päivän romaninaisen asu näkyy hyvin vahvasti katukuvassa ja eroaa huomattavasti pääväestön naisten pukeutumisesta. Näin suurta eroavaisuutta ei naisten pukeutumisella ollut 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Molempien naisten asu koostui tuolloin talonpoikaisnaisten pukeutumistyylistä; oli pitkä hame ja pitkät puseron hihat. (Florin ym. 2007, 18.)

Romaninaisen asun pääpiirteet ovat säilyneet samana tähän päivään asti; nilkat ja käsi-varret pitää olla peitettynä. Kankaiden laatu on ollut ajanmukainen, sitä mitä on ollut kulloinkin kangaskaupoissa tarjolla. Niistä tarpeista ovat romaninaiset ommelleet vaatteita itselleen ja lapsilleen. Kimaltavat paljetit ja kirjavat kankaat ovat tulleet vasta 70-luvulla suomalaisten romaninaisten käyttöön, kun yksityiset romaninaiset hakivat röijy (eli pusero) ja hamekankaita ensin Ranskasta ja sitten Turkista ja Dubaista. (Kokemusasiantuntija 24.10.2012).

Romaninaisen kulttuurilliseen asuun pukeudutaan yleensä noin 16–17-vuotiaana. Romaninaisen asu on kansanpuku ja sitä pidetään joka päivä; näin se eroaa suomalaisista kansallispuvuista. Romaninaisen vaatteet ommellaan mittatilaustyönä alan asiantuntijoiden ompelimoissa. Aina on ollut yksittäisiä romaninaisia, jotka eivät ole syystä tai toisesta valinneet kulttuurille ominaista pukeutumista. Nämä naiset pukeutuvat mustaan pitkään ja leveähkөөn hameeseen, mihin ovat jo murrosiästä asti pukeutuneet. Romaninuoret alkavat murrosiässä pukeutua romanikulttuurille soveliaalla tavalla, tytöt pitkiin mustiin hameisiin ja pojat suoriin housuihin ja pitkähihaisiin puseroihin. (Kokemusasiantuntija 24.10.2012).

Romanimiehen asu ei poikkea suomalaisten miesten siististä pukeutumisesta, mutta myös miesten pukeutumista säätelee romanikulttuuri. Miehillä on tummat suorot housut,

paita ja pitkähihainen pusero tai takki. Romanimiehet jatkavat sitä pukeutumistyyliä jota ovat murrosiästä asti pitäneet tullessaan aikuiseksi. (Kokemusasiantuntija 24.10.2012).

5.8 Romanikieli

Romanikieli kuuluu indoarjalaiseen kieliperheeseen. Romanikielen osaaminen on vähentynyt huomattavasti ja kielen asema on heikentynyt vuosien varrella. Romaniyhteisö on kokenut kielen omaisuudekseen, sen vuoksi romanikieltä ei ole voitu tutkia eikä kirjoittaa muistiin. Suomen romanit ovat niitä harvoja romaneita, jotka eivät ole puhuneet romanikieltä äidinkielenään liki kahteenkymmeneen vuoteen. Romanivanhukset osaavat romanikielen täydellisesti, mutta sitä seuraavat sukupolvet heikommin. (Florin ym. 2007, 22.) Romaninuoriso osaa romanikieltä enää vain yksittäisiä lauseita ja sanoja. (Kokemusasiantuntija 24.10.2012).

Koska romanit ovat asuneet Suomessa viitisensataa vuotta, voisi luulla, että romanit ja pääväestö ymmärtäisivät vaikeuksitta toisiaan, niin kulttuurisesti kuin kielellisestikin. Käytännössä on todettu, että romanien suomenkielen taito on heikompaa ja suomen kielen sanavarasto on suppeampi, vaikka se on romanien äidinkieli. Tätä on selitetty sillä, että suljetun ja tiiviin romaniyhteisön kieli on muovautunut samoin kuin jonkin ammatti- ja harrastusryhmän kieli on saattanut tehdä. Kyse ei ole romanien puutteellisesta suomen kielen taidosta, vaan erilaisesta tavasta ilmaista ja käsitteellistää asioita. (Florin ym. 2007, 22.) Romanikulttuuri on suullinen kulttuuri, tieto ja historia ovat siirtyneet suullisesti sukupolvelta toiselle. Tästä johtuen joidenkin romanien on vaikea ymmärtää lukemaansa tekstiä, koska he ovat harjaantuneet oppimaan ja sisäistämään tietoa kuulemalla. (Kokemusasiantuntijan 24.10.2012.)

6 RIKOLLISEN KÄYTTÄYTYMISEN TEORIA

Janne Kivivuori on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisussa vuodelta 2006 kirjoittanut Sutherlandin differentiaalisesta assosiaatioteoriasta. Sutherlandin teorian mukaan rikoskäyttäytyminen on opittua. Mielestäni rikollinen elämäntapa on opittua ja siksi käytän tutkimuksen taustalla Sutherlandin differentiaalisesta assosiaatioteoriaa, koska se osaltaan selittää romaneiden rikollista käyttäytymistä. (Kokemusasiantuntija 24.10.2012.)

Sutherlandin ja Cressey'n (1978) mukaan rikoskäyttäytyminen opitaan kommunikoimalla ja olemalla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Suurin osa rikoskäyttäytymisen oppimisesta tapahtuu pienissä viiteryhmissä. Ryhmissä omaksutaan rikoksen tekemisen eri tekniikat, ne voivat olla yksinkertaisia tai monimutkaisia. Esimerkiksi autonvarastamiseen tarvitaan erityistaitoja, joita ei voi tehdä ilman tekoa. Tämän vuoksi rikoksen tekeminen edellyttää taitojen oppimista. (Kivivuori 2006, 169.)

Ryhmässä opitaan myös asenteet, motiivit, vaikuttimet, perustelutavat ja yleisesti rikoskäyttäytymiselle suotuisat määritelmät. Sutherland tähdensi, että rikoksen onnistumisen edellytys on, että osataan määritellä tilanne rikoksen tekemiselle. Esimerkiksi, jos kaupassa myyjä on mennyt kaupan takahuoneeseen asioille, niin joku asiakas ei näe tässä varastamisen mahdollisuutta, mutta joku toinen sen sijaan voi sen tehdä. Hän on oppinut tulkitsemaan tilanteita rikosnäkökulmasta. Sutherlandin mielestä yksilöstä tulee rikoskäyttäytyjä, koska hän oppii enemmän rikosten teolle suotuisia kuin kielteisiä määritelmiä. Tässä tapauksessa ei ole kyse ”huono seura tekee kaltaisekseen” – arkiteoriasta.

Altistuminen rikollisuutta lisääville vaikutteille ei ole joko tai ei – kysymys, vaan altistumiseen vaikuttavat useus, kesto, ajallinen järjestys ja intensiivisyys, jotka vaihtelevat. Jos yksilö kuulee usein tai pitkän aikaa rikollisuutta puoltavia puhetapoja, hänen rikosalttiutensa kasvaa. Ajallinen järjestys ennakoii, että lapsuudessa opitut toimintatavat ovat vaikuttavampia kuin myöhemmin opitut. Intensiivisyydellä Sutherland viittasi sii-

hen, keneltä määritelmät tulevat. Tahon tunnesuhteen läheisyys tai arvovaltaisuus lisää määritelmän vaikutusta, niin hyvässä kuin huonossa. (Kivivuori 2006, 169.)

7 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Opinnäytetyön aihetta eli romanin naisvankeja ei ole tutkittu aiemmin, joten suoraa vertailua toiseen tutkimukseen ei voida käyttää. Romaneista ja heidän elämästään on yleisemmällä tasolla kirjoitettu erilaisia oppaita ja selvityksiä.

Tarja Pösö (1983) esittää kirjassaan *Naisesta naisvanki*, kuinka Freda Adlerin (1981) mukaan naisten rikollisuudessa on tapahtunut merkittävä muutos, yleisesti voidaan puhua naisten rikollisuuden kasvusta. Naisten rikollisuuden lisääntyminen voidaan yhdistää yhteiskunnalliseen tasa-arvoistumiseen, perhe-elämän muutokseen sekä työelämässä edistymiseen. Japanissa naisten kasvavan rikollisuuden taustalla nähdään koko yhteiskunnan muutos. Epäindividualistinen ja perheyhteisökeskinen elämäntapa on murtumassa. Tämä murros kohdistuu erityisesti naisiin (Sato, 1981.) (Pösö 5, 1983.) Pösö esittelee kirjassaan Travis Hirschin (1974) teorian kulttuuriteoriasta. Hirschin keskeisenä lähtökohta on, että rikos ei ole moraaliton teko suhteessa siihen yhteisöön ja kulttuuriin, jossa tekijä elää, vaikka rikos olisi moraaliton suhteessa valtakulttuurin normeihin ja arvoihin. Voidaan sanoa, että teot jotka laki ja yhteiskunta määrittävät rikoksiksi, voivat olla suvereenia yksilön alakulttuurin normistoon nähden. (Pösö 1983, 45.)

Juhani Kemppainen (1985) toteaa, että romaneilla ei ole samanlaista suhtautumistapaa vankeusjärjestelmään kuin valtaväestöllä. Romanit ovat joutuneet vankilaan valkolaisien sääntöjä rikkomalla, ei omien. (Kemppainen 1985, 9.) Romaneilla on oma oikeusnormistonsa, joka on rakentunut romaniyhteisön sisäisen näkemyksen mukaan. (Åkerlund ym. 1993, 16.)

Paavo Lounela teki vankeinhoidon koulutuskeskukselle vuonna 2001 selvityksen *Romanit Suomen vankiloissa*. Lounelan mukaan on tärkeää, että romanit ja valtaväestö – niin vangit kuin henkilökuntakin – tutustuvat toisiinsa. (Lounela 2001, 7.) Lounela esitti toimenpide-ehdotuksia vapautuville romanivangeille. Lounelan mukaan tukihenkilötoiminta vapautumassa olevalle vangille parantaisi romanien asemaa. Hänen mielestään tukihenkilöiden rooli erityisesti siviiliin siirtymisessä olisi oleellinen. Toisena huomi-

oimisen arvoisena asiana Lounela nostaa, kuinka tärkeä olisi saada romanitaustaisia työntekijöitä vankiloihin ja muihin rikosseuraamusalan toimipaikkoihin. Näin romaneita pidettäisiin yhdenvertaisina kansalaisina, eikä pelkästään rikoksen tekijöinä. (Lounela 2001, 55–56.)

Rosi Enroos on vuonna 2008 on tehnyt tutkimuksen Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus oli Rikosseuraamusviraston Tampereen yliopiston Sosiaalipolitiikan ja -työn laitokselta tilaama. Tutkimuksen päätehtävänä oli tuottaa tietoa lapsista, jotka viettävät varhaislapsuuden vankilassa vanhempansa kanssa. Selvityksen perusteella vuosien 2000 ja 2006 välillä on noin sata lasta ollut vanhemman mukana vankilassa. Suurin osa lapsista oli vankilassa muutamia kuukausia, saman verran kuin äidin vankeustuomio oli. Enroos tähdentää, että lapsen edun määrittelyyn tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja luoda sille selkeät käytännöt. Selvitys osoitti, kuinka lapsen vankilaan ottamistilanteessa viranomaisarviointi painottuu verrattuna vanhempien näkemyksiin. Enroos suosittelee, että vanhempien näkemykset ja arviot tulisi vahvasti ottaa huomioon vankilaan ottamistilanteessa. Tutkimus toi esiin, että lapsen edun arviointi ja tulkinta kietoutuu tavalla tai toisella naisvankia koskeviin käytäntöihin ja tulkintoihin. (Enroos 2008, 136.)

Granfelt Riitta on vuonna 2007 on tehnyt tutkimuksen naisvankien vapautteen valmentavasta päihdekuntoutusohjelmasta, Vanajan vankilan Vanajan osastolla. Päihdekuntoutusohjelmaa on tarkasteltu osana Hämeenlinnan naisvankilan kuntouttavaa toimintaa, ja sitä miten Vanajan osaston päihdeohjelma tulee osaksi kuntoutusjatkumoa, joka rakentuu suljetun vankilan päihdekuntoutuksesta. Tutkimustyön tavoitteina oli tuoda vankeinhoitohenkilökunnan kokemustietoa vankilan kehittämistyöhön sekä naisvankien oman näkökulman heihin kohdistuvassa päihdekuntoutuksessa. (Granfelt 2007, 3.)

Naiset näkyviksi (2008) – selvityksessä Rikosseuraamuslaitoksen naisvankityöryhmä on tutkinut naisvankien taustaa ja kuntoutustarpeita sekä eri vankiloiden toimintamahdollisuuksia. Naisten osuus kaikista vangeista on kansainvälisesti ollut kasvussa. Suomessa naisvankien osuus on kasvanut 15 vuodessa 3,5:stä 7 prosenttiin. Naisvankityöryhmän mukaan naisvankien yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos, johon heistä on syyllistynyt

vajaa puolet. Selvityksen mukaan hieman yli puolet naisvangeista on vankilassa ensimmäistä kertaa, kun kaikista vangeista ensikertalaisia on 30 %. Työryhmän selvityksen mukaan naisvankien keski-ikä on 37 vuotta ja avo- tai avioliitossa on runsas kolmannes. Noin 2/3:lla on lapsia ja noin puolet alaikäisistä lapsista on sijoitettu sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. (Karsikas, Granfelt, Jaarto, Kaijalainen, Grönlund, Halme, Lattu, Pohjola, Koikkalainen, Tuomela, Tammi-Moilanen, Suomela, Roiha, Richter, Minkinen, Halme, Puustinen, Rahkila, Rimpiläinen 2008, 3.)

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastateltavilla oli heikko koulutustausta. Kymmenestä kolme oli suorittanut peruskoulun loppuun sekä heistä kahdella oli ammatillinen koulutus. Kuusi olisi halunnut suorittaa peruskoulun loppuun joko vankilassa olon aikana tai siviilissä.

Taulukko 1. Haastateltujen koulutustaso.

Peruskoulu loppuun suoritettu	3
Ala-aste suorittamatta	3
Yläaste suorittamatta	4
Ammatillinen koulutus	2
Yhteensä	10

*) Kahdella peruskoulun loppuun suorittaneella vangilla oli ammatillinen koulutus. Haastattelun tulos 12.8.2012.

Kaupungistumisen ja parempien asunto-olojen myötä 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, ensimmäinen romanisukupolvi aloitti säännöllisen koulunkäynnin. Romanivanhemmillä ei tuohon aikaan ollut valmiuksia ymmärtää koulutuksen ja koulunkäynnin merkitystä. Oma perhettä ja sukua pidettiin tärkeämpinä kuin pääväestön järjestämää koulutusta. (Florin ym., 30.)

Haastatteluissa nousi esiin haastateltavien heikko taloudellinen tilanne. Toimeentulo-minimin alapuolella eläminen sekä päihteet olivat ajaneet kaikki haastatellut rikoksiin. Heikko koulutustausta ja elämisen malli, jonka jokainen lapsi saa perheeltään, ja näissä tapauksissa rikollinen elämä, oli kahden jopa kolmen polven elämäntapa. Lappi-Seppälä (2006) esittää, että ei ole yhtä ainoaa teoriaa tai selitystä rikolliselle elämäntavalle, joka selittäisi jonkun ryhmän rikollisuutta. (Lappi-Seppälä 2006, 43.) Pösö (1983) kirjoittaa kirjassaan Naisesta naisvanki, kuinka rikollisen käyttäytymisen oppimisen taustalla on

Sutherlandin differentiaalisen assosiaatioteoria, jonka mukaan rikollinen käyttäytyminen primääriryhmässä on opittua, ei synnynnäistä. (Pösö 1983, 46).

8.1 Elämäntilanne vankilassa

Romanivankeja ei tilastoida erikseen, vaan heidät voidaan poimia vankilassa kirjoilla olevista vangeista nimien perusteella. Syyskuussa 2011 Vanajan vankilassa oli romanitaustaisia vankeja 15. (Tammi-Moilanen 2011: Suullinen tiedonanto.) Romaninainsvankien pääsääntöiset tuomiot liittyvät omaisuusrikoksiin. (Haastattelun tulos 12.8.2012).

Romaninainsvangit olivat yhtä lukuun ottamatta suorittamassa vankeusrangaistusta yhdestä kuukaudesta kahdeksaan kuukauteen. Haastatteluissa yhdellä vangilla oli kolmen vuoden tuomio, josta hän oli haastattelun aikana suorittanut 2/3. Haastattelukysymyksissä kysyttiin, kuinka vankeusrangaistus oli vankiin vaikuttanut.

Koko elämä meni ihan pieleen, mulla on pitkä tuomio. Kaikki meni ihan sekasin. Mies toisessa linnassa ja yks' laps toisten luona ja koko perhe hajos. H1.

Taulukosta näkee millaisista rikoksista romaninaiset oli tuomittuina haastattelun hetkellä.

Taulukko 2. Haastateltujen rikokset

Omaisuusrikos	7
Omaisuus- ja huumausainerikos	1
Talous- ja pahoinpitelyrikos	1
Huumausainerikos	1
Yhteensä	10

Kaikissa haastatteluissa nousi esiin naisten heikko taloudellinen tilanne. Toimeentulon minimin alapuolella eläminen sekä päihteet olivat ajaneet kaikki haastatellut rikoksiin. Anastaminen ja toisten omaisuuden väärinkäyttäminen, oli pääasiallinen syy vankeus-

tuomioihin. Päihteiden ja huumausaineiden käyttäminen on lisääntymässä romaninaisten keskuudessa.

Haastatelluista vangeista ei kukaan ollut ensikertalainen vaan heillä oli aikaisempia tuomioita, joista he olivat saaneet vankeusrangaistuksen. Romaninaisten rikollisuus ja päihteiden käyttö on kasvanut hälyttävästi. Haastattelukysymyksissä kysyttiin, olivatko romaninaisvangit saaneet tukea tai apua, joita olisivat tarvinneet vankilassa ja millaista tukea he olisivat kaivanneet. Kymmenestä viisi oli saanut apua ja toiset viisi ei ollut saanut tarvitsemaansa apua.

En. Just se kun olis ollu hirvee paljon järjestettävää, totta kai kun yhtäkkiä sä joudut lähtemään niin porukka jää suu selälleen seisomaan, eikä tiedä mun asioista ei mistään mitään, että kuka maksaa vuokrat, kuka maksaa sitä tätä tuota. Niin vaikka kuinka olisi pyytänyt sosiaaliohjaajaa tai ketään, niin ei mitään. Ei niihin pääse, eikä sit jos pyytää vartijalta, että mun pitäis saaha soittaa tärkeä puhelu johonkin virastoon, niin EI. H4

Romaninaisilla on romanikulttuurissa merkittävä rooli perhettä koossapitävänä voimana. Romaninaiset huolehtivat pääsääntöisesti monista elämään ja sen hyvinvointiin liittyvistä seikoista. (Kokemusasiantuntija Vanajan vankilassa 18.8.2012.)

Yhden haastateltavan kokemus oli, kuinka hän olisi tarvinnut romanitaustaisen työntekijän apua tullessaan Vanajalle. Hän koki, että olisi tullut kuulluksi ja ymmärretyksi paremmin, jos olisi saanut puhua romanityöntekijän kanssa. Haastateltava koki, että vankilaan tarvitaan romanityöntekijä selvittämään vankilan henkilökunnalle romanikulttuuriin liittyviä asioita. Vangin kokemus oli, että itse vanki ei tule samoin ymmärretyksi.

En, mä olisin kaivannut semmosta ihmistä, mustalaista, joka olisi toiminu välikätenä ja inffonnu näitä, henkilökuntaa yleisestikkin ottaen. H2

Haastateltava numero kymmenen ihmetteli, kuinka suhteellisen nopeasti hän pääsi vankilan sisäisen avun piiriin.

Kyllä. Olen käynyt lääkärillä ja sosiaalityöntekijällä ja aika nopeesti niinkun päässy hoitoon. Mä olen vähän yllättynytkin kuinka nopeesti on menny. H10.

Hengellisyys koettiin vankeusaikana voimavaraksi. Kysyttäessä, minkä vangit nostavat parhaimmaksi asiaksi elämässään, nousee esille vahva usko Korkeimpaan.

Se, että mä olen uskossa. Mä pidän tätä kaikkea vahvistavana. Ja sit se kun Jumala riisuu kaikesta, ihan kaikesta, kaikista läheisistä, niin se vahvistaa. Jos mä en laskis tätä näin, mä istuisin vaan käsi poskella ja itkisin. H4

Siinä on parasta se, kun mä saan kulkea uskon tietä ja saan omistaa joka päivän Herralle. H3

Toiseksi vahvuudeksi ja kantavaksi voimaksi vangit kokivat lapset ja lastenlapset. Vanajan vankilassa Vanajan osastolla teimme yhteistyötä vankilan perhetyöntekijän kanssa romaninainavankien lastensuojeluasioissa. Vaikka naiset olivat suorittamassa vankeusrangaistusta, niin he huolehtivat lasten hyvinvoinnista ja olivat päivittäin puhelimitse yhteydessä lapsiin ja lastenlapsiin. Naiset ovat perheen ja kodin tukipilarit. Vanajalla vankeusrangaistustaan suorittavista romaninainaisista huomioin, että jos nainen on henkisesti hyvässä kunnossa vankilassa olon aikana, hän pystyy jo pelkän puhelimen välityksellä hoitamaan asioita siviiliin. Vanajalla vangit saavat työpäivän päätteeksi omat puhelimet käyttöönsä, jota he saavat pitää ilta-ilmoittautumiseen asti. (Kokemusasiantuntija Vanajan vankilassa 15.8.2011.)

8.2 Palvelu- ja kuntoutustarve

Haastatteluiden yhtenä tarkoituksena oli selvittää romaninainavankien palvelu- ja kuntoutustarve. Haastattelussa kysyttiin, tarvitseeko vanki vapauduttuaan apua siviilissä ja minkälaista. Seitsemän vangeista sanoi tarvitsevansa apua ja kolme ei tarvitse apua vapauduttuaan. Yhtenä taustatietona mainittakoon, että kymmenestä neljällä ei ollut asuntoa vapauduttuaan. Näillä neljällä ei ollut puolisoa tai alaikäisiä lapsia siviilissä, joten heillä ei ollut paikkaa minne mennä vapauduttuaan. (Haastattelun tulos 15.8.2011.)

Minkälaisia yhteiskunnallisia palveluita vangit kertoivat tarvitsevansa vapauduttuaan?

Taulukko 3. Palvelu ja kuntoutustarve

Apua asunnon hankintaan	4
Apua virastoissa asiointiin	1
Apua lastenhoidossa (yksinhuoltajaäiti)	1
Peruskoulun loppuun suorittamisessa	1
Ei tarvitse apua	3
Yhteensä	10

Varsinaisesti palvelu- ja kuntoutustarve eivät nousseet esille haastatteluissa. Apu, jota he kokivat enemmänkin tarvitsevansa, oli taloudellinen apu siviilissä. Asunnottomuus alensi itsetuntoa ja lisäsi huono-osaisuuden tunnetta siviiliin siirtymisessä. (Haastattelun tulos 12.8.2011.)

Yksinhuoltajaäidillä ei ollut omaisia ja lähisukulaisia lähetyvillä. Hän pelkäsi pyytää lastenvalvojalta lastenhoitoapua tai muuta apua, joka olisi tukenut hänen vanhemmuuttaan. Haastateltava ajatteli, että hänen katsotaan olevan kykenemätön hoitamaan lapsiaan ja siksi ei pyytänyt apua, joka olisi tukenut hänen jaksamistaan. Äidin pelon taustana oli tietämättömyys lastensuojelun palveluista. (Haastattelun tulos 12.8.2011.)

Yksi asunnottomista haastateltavista tiedosti itse aiheuttaneensa omat ongelmansa.

Ei mulla sillä tavalla ongelmia ollu, mä itse niikun hai niitä ongelmia, siis justiin näihin, mä olen niikun sekakäyttäjä. Olen niiku itse aiheuttanu. Mulla ei ole päällimmäistä syytä, ei tosiaankaan ole. H3

No siviiliin siirtyminen onnistuu, että menen toisten luokse, mä menen hoitamaan mun äitiä. H3

Toinen asunnoton haastateltava koki, että asunnottomuus johtaa taas huonoihin valintoihin.

Ei ole asuntoa, kyllä ihminen tarvitsee asunnon. Mut se on just, alkaa taas ongelmat, ettei oo asuntoa, ei työpaikkaa, ei oikeesti mitään. Kunhan vaan taas oot. H2

Tarviin apua asuntoon ja koulutukseen. H2

Haastattelussa kysyin, kuinka heidän elämänsä pitäisi muuttua, jotta he pääsisivät pois rikollisesta elämäntavasta.

Kaikki kymmenen tiesivät, mitä muutoksia heidän pitäisi elämässään tehdä, jotta pääsivät nousemaan vankilakierteestä ja voisivat rehellisesti hankkia elantonsa. Kouluttautuminen ja sitä kautta työelämään pääseminen oli kaikkien toive ja näitä asioita he toivoivat myös läheisilleen. (Romaninainavankien ryhmähaastattelu: Suullinen tiedonanto Vanajan vankilassa 16.7.2011.)

He tiedostivat myös, että yhteiskunnassa on olemassa eri palvelujärjestelmiä, joiden pariin hakeutumalla pääsisi eroon esimerkiksi päihdeongelmasta. Avun piiriin hakeutuminen on marginaalissa eläville erittäin haasteellista. Sinne ei ehdoin tahdoin hakeuduta, oli kulttuurinen tausta millainen tahansa. Aikaisemmat huonot kokemukset ovat suurin syy siihen, että apua ei haeta. Huono yhteisymmärrys asunto- tai sosiaaliviranomaisien kanssa vaikeuttaa asioiden hoitamista. Naiset ovat kokeneet, että heidän on käytettävä oman käden oikeutta, jos ei ole ruokaa ja sosiaalitoimiston ja diakonin kuukausiavustus on jo käytetty. (Romaninainavankien ryhmähaastattelu: Suullinen tiedonanto Vanajan vankilassa 16.7.2011.)

Yhteiskunnan laidalla eläminen vaikuttaa siihen, miten ihmiset suhtautuvat toinen toisiinsa ja eri palveluita tuottaviin tahoihin. Erityisesti syrjäytyneiden romanien on vaikea hakeutua avun ja palvelun piiriin, koska he kokevat sen psykologisesti vaikeaksi, kun työntekijänä ei ole romanitustaista henkilöä. Vanjalla romanivangit kokivat, että kuuluksi ja ymmärretyksi tuleminen on haasteellista, jos työntekijä ei tunne romanikulttuuria ja sen toimintatapoja. Romanivankien oma näkemys oli, että ennakkoluulot puolin ja toisin rajaavat palveluiden piiriin hakeutumista. (Haastatteluiden tulos 12.8.2012.)

9 DIAKONIA VANKILAMAAILMASSA

Vangit ovat syrjäytyneitä, usein elämän karikoille ajelehtineitä ihmisiä. Diakoninen työ ulottuu yli kivimuurien, sinne, minne ei useinkaan auringonsäteet ylety, näin kuvakielellä sanoitettuna. Vangit ovat yksinäisiä, monesti lohduttomia ja turvattomia. Olosuhteet ja monenlaiset huolet ja taakat, tahtovat hukuttaa ihmisen huolineen ja murheineen. Juuri heitä varten Kristus tuli maailmaan, tarjosi ”pelastusrengasta” huolten taakoittamille ihmisille. (Kokemusasiantuntija 10.11.2012.)

Kirkon diakonian ja yhteiskunnallinen tehtävä on toteuttaa lähimmäisenrakkautta, oikeudenmukaisuutta ja ympäristövastuuta kristillisen uskon mukaisesti. Tämä on kirjattu Suomen evankelis- luterilaisen kirkon diakonian ja yhteiskuntatyön linjauksessa 2015. (sakasti.evl.fi.)

Yritän osaltani toteuttaa diakonityötä Vanajan vankilassa. Diakonia sanana tarkoitti alun perin palvelemista. Diakonin tehtävä on tehdä kristillistä armona sanomaa tuntuvaksi ja näkyväksi arkipäivän elämässä. (sakasti.evl.fi). Laupeudentyön ei tarvitse olla oma irrallinen työmuoto työskennellessä vankien kanssa, vaan arjen diakonia on läsnä teoissa ja kohtaamisissa.

10 LAPSET VANKILAMAAILMASSA

Sosiaaliportin lastensuojelun käsikirjassa on pohdintaa siitä, perustuuko lapsen tulo vankilaan lapsen oikeuteen olla vanhempansa kanssa vai onko lapsen mukaan ottaminen enemmän vanhemman kuin lapsen etu. Tähän ei ole löydetty yksiselitteistä vastusta ja siksi arviointi tehdään jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti ja erittäin tarkasti. (Sosiaaliportti. fi)

Kohtaan romanivankiäitejä lapsineen päivittäin Vanjan vankilassa. Vankilan perheosasto on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen lastensuojeluyksikkö, jonne voidaan sijoittaa alle kaksivuotias lapsi lastensuojelun avohuollon tukitoimenpitein vanhemman vankeusrangaistuksen ajaksi. Lapsen sijoitusta voidaan jatkaa lapsen kolmen vuoden ikään asti, jos sijoituksen jatkaminen on lapsen edun mukaista. Vankeusvangeille tarkoitettu perheosasto sijaitsee Vanajan avovankilan pihapiirissä erillisessä rakennuksessa. Perheosaston palveluntuottajana toimii Kanta-Hämeen perhetyö ry, jonka työtä ohjaavat ensikotityön laatukriteerit. (Sosiaaliportti. fi)

Mielestäni on niin lapsen kuin äidin oikeus, saada olla yhdessä vankeusrangaistuksen aikana. Lapsen luottamus häntä hoitaviin aikuisiin tuottaa tunteen perusturvallisuudesta. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila 2006, 19). Jos lapsi joudutaan sijoittamaan jonkun vieraan hoitoon vankeusrangaistuksen ajaksi, niin mielestäni on parempi, että lapsen perusturvallisuus säilyy oman äidin hoivassa. Vankila on eettisesti ”väärä” paikka lapsen kasvun ja kehityksen suhteen lapsen sensomotorisessa vaiheessa, nousee omalta äidiltä saatu hoiva ja huolenpito sitäkin tärkeämmäksi. Tunne ja tietoisuus äitiydestä on marginaalissa oleville vankiäideille tärkeä tunne. Ajatus äitiydestä määrittyy yksilön omista tuntemuksista ja kokemuksista sekä yleisistä ajatuksista, käsityksistä ja uskomuksista. (Puhakka & Villman 2012, 7).

11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Jotta ymmärtäisi yhteisöä jota tutkii, on joko oltava itse yhteisön jäsen tai vietettävä yhteisössä paljon aikaa, toisin sanoen, elää elämää heidän kanssaan. Tällöin voi paremmin kertoa yhteisön toimintatavoista ja ennen kaikkea perustella niitä. Tutun aiheen valinta ei ole pelkästään käytännöllistä, se on myös tarkoituksenmukaista. Olen itse romaninainen ja olen opinnäytetyssäni käyttänyt itsestäni kokemusasiantuntija -nimikettä. Se, että olen haastatellut romaninainisvankeja yksityisesti ja ryhmässä, ei antaisi opinnäytetyölle riittävää tietämystä romanikulttuurista ja sen toimintatavoista. Nykyisestä romanikulttuurin murroksesta tänä päivänä ei voi kokonaisvaltaisesti kirjoittaa, jos ei ole elänyt kulttuurissa ennen murrosta ja sen aikana. Se antaa opinnäytetyölle syvällisyyttä, koska olen voinut hyödyntää kulttuuritaustaani Vanajan vankilassa työskennellessäni.

Haastatteluja tehdessäni huomasin, että ei ole olennaista tietää itse rikoksesta vaan romaninainisvankien taustoista ja minkälaista romanielämää he ovat eläneet. Tärkeintä on tiedostaa ja ymmärtää tutkittavan taustoja, jotta ymmärtää miten kokonaisuus rakentuu. Kukaan pienituloisen ei valitse osaansa, se saadaan jonkinlaisena kodin perintönä. Aikuisena siihen voi vaikuttaa kouluttautumalla ja työelämään osallistumalla. Rikollisesta elämäntavasta voidaan ajatella, että se on jokaisen oma valinta, tekeekö rikoksen vai ei. Mutta, jos lapsi ei tiedä muuta tapaa hankkia elanto kuin varastaminen, niin onko se silloin lapsen valinta kun hän lähtee jatkamaan kotona opittua elannonhankintatapaa.

Toiseksi huomioin, että romaneille kohdennetut toimintamallit eivät voi juurtua käytäntöön ilman romanityöntekijää. Lounela (2001) nosti samat asiat esille, jotka huomioin Vanajan vankilassa työskennellessäni. Samat asiat on kirjattu Naisten vuoro -hankeen yhdeksi tavoitteeksi. Romanitaustaisten työntekijöiden näkyvyys vankiloissa sekä tukihenkilöt vapautuville vangeille olisivat psykologisesti merkittävää niin valtaväestölle kuin romaniväestölle. Romanit eivät siis ole pelkästään rikoksen tekijöitä, vaan he voivat toimia myös työntekijöinä vankiloissa.

Monet romanilapset ovat tottuneet siihen, että äiti on vankilassa tiettyjä aikoja lapsen elämästä. Lapsi jää suvun hoiviin, elämä jatkuu suhteellisen normaalisti äidin vankeusrangaistuksen aikana. Lapsi pääsee jopa tapaamaan äitiään. Vaikka ikävä on kova, niin lapsi oppii, että kyllä äiti tulee kotiin muutamien kuukausien päästä. (Kokemusasiantuntija 22.10.2012.)

Yksi suhteellisen uusi ilmiö on romaninaisten keskuudessa päihteiden ja huumausaineiden lisääntynyt käyttö. Tämä on yksi osa tätä murrosta, jonka keskellä romaninaiset elävät. Pösö (1983) kirjoittaa, kuinka ennen naiset tiesivät, keitä he olivat, mihin he kuuluivat ja mikä oli heidän paikkansa. Naisen rooli oli ennen vaimon ja äidin rooli ja naisen paikka oli kotona. (Pösö 1983, 61.) Tämä ajatussuunta sopi erilaisten naisten toimintakulttuuriin. Romanikulttuurissa kaikenlaiset vaikutukset tulevat viiveellä, niin myös nämä päihteiden ja huumeiden lisääntynyt käyttö. Moraali on yhteisöä ylläpitävä voima, kun moraali alkaa rappeutua, ilmenee haittatekijöitä.

Romanien tapakulttuuri kiteytyy vanhojen kunnioittamiseen sekä häveliäisyys- ja puhtaustapoihin. Monet tavat muistuttavat läheisesti niitä, joiden mukaan myös pääväestön piirissä on eletty vielä muutamia vuosikymmeniä sitten. Romanit kuuntelevat ja kunnioittavat vanhojen neuvoja heidän elämänviisautensa vuoksi. Romaninuoret ottavat vanhemmat aina ensimmäiseksi huomioon ja nuoret tietävät miten he voivat toimia ja puhua vanhojen ollessa paikalla. (Florin ym. 2007, 14,15.) Nyt kun vanhempi ikäväestö on nukkunut pois tai on muuten vanhuutensa ja sairautensa vuoksi keskeisestä kanssakäymisestä pois, on yhteisön moraali laskenut. Lisäksi romaneiden yhteisöllisyys ei ole enää niin vahva kuin se on aiemmin ollut.

Edellä olen esittänyt asioita siitä, kuinka romaninaiset elävät murroksessa. Vanhempien tukiverkko on löystynyt tai poistunut kokonaan ja mielestäni toinen murroksen aiheuttaja on päihteet. Huomioimisen arvoinen asia on myös, toimeentulotuen minimin alapuolella eläminen. Vanhemmat romanit ovat harjoittaneet vapaa muotista kaupustelua koko romaneiden historian ajan. Näistä kaupusteluista saaduilla tienesteillä romanivanhem-

mat ovat pystyneet taloudellisesti auttamaan lapsiaan. Nyt kaupanteko on heikkoa, suorastaan olematonta, siksi yksi niin sanottu tulonlähde poistunut.

Työskennellessäni Vanajalla olen saanut kohdata monenlaisia romaninaisia. Kaikkia heitä yhdistää syrjäytyneisyys. Suurin syy syrjäytyneisyydelle on heikko koulutustausta. Miten saada koulutuksen tärkeyttä valistettua suvuille, jossa peruskoulunloppuun saataneita ei juuri ole? Miten saadaan syrjäytyneet romanit ymmärtämään, kuinka tärkeää on lapsien käydä päiväkodissa, suorittaa esikoulu ja peruskoulu loppuun? Entä jatkokoulutuksen kannustaminen romaninuorille sekä aikuisille romaneille ammatillisen koulutuksen hankkiminen? Olen käyttänyt sanontaa, että meille romaneille tarvitaan niin sanottuja ladun auki hiihtäjiä. Hyvät kokemukset ja mallina oleminen ovat niitä tekijöitä, joilla voimme saavuttaa jotain edellä mainituista.

Havainnoidessani Vanajalla romaninAISvankeja työpäiväni ohessa, huomioin muutamia seikkoja ja toimintoja heidän päivärytmissään. Säännöllinen päivärytmi tuki ja selkeytti romaninAISvankien elämänhallintaa. RomaninAISvankien keskinäinen vuorovaikutus oli vilkasta, he hakeutuivat toistensa seuraan työpäivän päätteeksi. Vanaja vankilan Vanajan osaston päivätoimintaan kuuluu, että naiset ovat päivällä töissä vankilan eri työpisteillä. RomaninAISet antoivat toinen toisilleen sosiaalista tukea vaihtuvissa elämäntilanteissa. Kaikki siviilissä tapahtuvat perheiden asiat vaikuttivat vahvasti heidän elämäänsä. Uskovaiset naiset (myös pääväestön naiset) kokoontuivat iltaisin päätalon alakertaan rukoilemaan ja puhumaan hengellisistä asioista.

Diakoninen työ on minun kutsumukseni. Olen saanut käydä joidenkin Vanajan romaninAISvankien rinnalla, kun he ovat tarvinneet niin hengellisestä kuin henkisestä tukea. RomaninAISvangeille hengelliset asiat ovat jo lapsuudesta asti tuttuja ja hengellisistä asioista puhutaan vapaasti yksin ja yhteisön keskuudessa. Kun ihminen runneltu omien rikkomustensa tähden, tarvitsee hän silloin rinnalla kulkijaa. ja kuuntelijaa.

Romaneille kohdenneet palvelut ja toiminnot tarvitsevat romanitaustaisia toimijoita. Meidän omista riveistämme on noustava latujen raivaajia. Meidän on itse nähtävä mihin yhteisömme on menossa, jos emme saa tuotua väliin jotain pelastusrengasta. Entä miten yhteiskunta ja siinä toimivat eri palvelujärjestelmät voisivat toimia tukiverkkona romaneille? Tarvitsemme intervention kasvavaan rikollisuuteen ja murroksen vaikutuksista aiheutuviin tilanteisiin.

Voidaan sanoa, että romaniyhteisö on ollut tiivis ja erottautuminen pääväestöstä on ollut yksi selviytymiskeino. Romaneilla on oma kieli ja kulttuuri, joka on toiminut koko yhteisön turvana ja suojana. Vaikutteita ulkomaailmasta ei otettu aikaisemmin juuri ollenkaan, siksi romanikulttuuri on elänyt niin kauan vahvana ja elinvoimaisena. Kun romanit tulivat kokonaisvaltaisemmin mukaan yhteiskunnan eri toimintoihin, alkoi pikkuhiljaa ”suomalaistuminen”. Suomen romanit ovat suomalaistuneet niin hyvässä kuin huonossa. Romaniyhteisön keskuuteen tulevat eri vaikutukset viiveellä. Esimerkkinä olen käyttänyt itseäni: kuulun ensimmäiseen romanisukupolveen, joka on saanut täysivaltaisesti samat yhteiskunnalliset mahdollisuudet, velvollisuudet ja oikeudet, mitä pääväestö on voinut toteuttaa vuosikymmenten, jopa vuosisatojen ajan. (Kokemusasiantuntija 24.10.2012.)

Yhteiskuntamme on monikulttuuristunut viimevuosikymmeninä ja kukin kansanryhmä tarvitsee omasta ryhmästään toimijoita, jotka toimivat siltana yhteiskunnan ja ryhmän välillä. Miten mahdollistuu ideaali, että romaneita kouluttautuisi ja lähtisi eri ammattialoille toimijoiksi? Siinä tapahtuisi kaksisuuntainen integraatio, kun olisi romanitaustainen työntekijä työyhteisössä.

Romaninain vangit tarvitset vankilaan romanitaustaisia työntekijöitä. Sama koskee myös romanimiesvankeja. Jotta vankilan kuntouttavat ohjelmat hyödyttäisivät romanivankeja ja he voisivat yhdenvertaisina edistää rangaistusajan suunnitelmaa, tämä olisi romaneiden itsensä kuin myös Rikosseuraamusalan huomioitava vakavasti. Enää ei pelkkä huomioiminen riitä, nyt on tekojen aika.

Mitään muutosta emme saa yksin aikaan, tarvitsemme siihen toinen toisiamme.

12 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Ketonen Oiva (1997) sanoo, että tutkijan perushyveitä on rehellisyys. Ensiksikin että tutkija myöntää tosiasiat tosiasioiksi ja että tutkija ei esitä tosiasiana mitä hän ei tiedä todeksi tai minkä hän tietää epätodeksi. (Ketonen, Oiva 1997, 78.)

Pääasiallinen luotettavuuden kriteeri laadullisessa tutkimuksessa on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko prosessia. (Eskola & Suoranta 2003, 210).

Tunsin ja tunnistin haastateltavien taustoja ja tämä antoi vapauden haastattelutilanteeseen. Haastateltava sai puhua asioista niiden oikeilla nimikkeillä ja hän sai sitä kautta vapauden puheen tuottamiseen.

Haastattelutilanteessa toinen romani kohtasi toisen romanin, mikä vaikutti haastattelun sisältöön. Haastattelijana ymmärsin romanivangin taustoja ja tarpeita, ilman että kaikkea sanottavaa tarvitsi selittää. Saman kielen puhuminen ja tieto siitä, että asia tulee ymmärretyksi antoi vapauden ja rentouden haastatteluihin. Asetelma kertoo myös siitä, että olisin tunnistanut ja tiedostanut haastattelun sisällöstä jotain sellaista, mikä ei välttämättä olisi ollut totuudenmukaista. Heillä ei ollut tarvetta esittää jotain muuta kuin mitä olivat.

Valtaväestön haastattelijalla olisi mahdollisesti ollut vaikeampi ymmärtää vangin taustoja, koska kaikkia asioita ei sanoiteta, ne ovat jo olemassa ilman, että niitä sanotaan. Romanit yleensä puhuvat ja toimivat hieman eritavoin, jos paikalla ei ole valtaväestön edustajia. Puhuminen ja oleminen ovat rennompaa ja luontevampaa romaneiden kesken. Kohtaamisen asetelma muuttuu heti virallisemmaksi ja ehkä myös jäykemmäksi, jos paikalla on valtaväestön edustajia. Useasti romanit puhuvat valtaväestölle sitä, mitä heidän odotetaan puhuvan, tämä on tietynlaisen roolin ottamista. eri kohtaamistilanteissa. (Kokemusasantuntija Vanajan vankilassa 15.8.2011.)

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Juva.
- Blomerus, Satu 2006. Vantaa kaupunki. Romanilapsi kotona, päivähoitossa ja koulussa. Vantaan sosiaali- ja terveysvirasto. Vantaan kaupungin kirjapaino.
- Enroos, Rosi 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 6/2006. Vammalan kirjapaino oy. Vammala.
- Eskola Jari, Suoranta Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere. Vastapaino.
- Florin Kyösti, Laiti Malla, Valentin Helena, Laitinen Janne, Lieppinen Marja-Liisa, Vihtkari Maria, Lyra Leena, Markkanen Airi, Väisänen Anne. Palkkainko romanin, 2007. Opas romanien kouluttajille, koulutuksen järjestäjille ja työvoimaviranomaisille. ESR-rahoitus. Ammattiopisto Luovi. Kaleva-Print.
- Friman-Korpela Sarita 2004. Suomen romanit, Finitiko romaseele 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2004:2. Kirjapaino Keili Oy. Vantaa.
- Granfelt, Riitta 2007. Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Vammalan kirjapaino oy. Vammala.
- Hirsjärvi, Sirkka. Hurme, Helena 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelujen teoria ja käytäntö. Raamatutrukikoda. Tallinna.

Hirsjärvi, Sirkka. Remes Pirkko. Sajavaara Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Karsikas Vuokko, Granfelt Riitta, Grönlund Inga, Halme Helena, Jaarto Marika, Lattu Emmi, Koikkalainen Sari, Tuomela Jari, Tammi-Moilanen Kaisa, Suome-la Maarit, Rahkila Satu, Roiha Maija, Kaijalainen Marjatta, Minkkinen Kari, Pohjola Ville-Veikko, Richter Maija, Rimpiläinen Seija. Puustinen Hilikka. Naiset näkyviksi 2008. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala

Kempainen, Juhani 1985. Mustalaisista ja heidän vaikeuksistaan vankilassa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2/1985. Helsinki.

Ketonen, Oiva. 1997. Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Vesa A. Niskanen (toim.). Helsingin yliopisto. Yliopistopaino. Helsinki.

Kivivuori, Janne 2006. Nuorisorikollisuuden sosiologiset selitykset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 221. Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) <http://www.optula.om.fi/37148.htm>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Portti vapauteen. Rangaistusjärjestelmä suomessa. Viitattu 17.9.2010.

Lappi-Seppälä, Tapio. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Yliopistopaino. Helsinki.

Lindberg Väinö, Hedman Henry, Friman-Korpela Sarita. Jääskeläinen Kati, Puumalainen Sami, Åkerlund Tuula. Romanit ja kirkko 2005. Kirkkohallitus. Kirkkohallituksen monistamo. Helsinki.

Lounela, Paavo. Romanit Suomen vankiloissa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 1/2001. Tietosauna. Helsinki.

Naisten vuoro -projekti 2010–2013. RAY:n tukema kehittämisprojekti romaninaisvankien hyväksi. Viitattu 17.9.2010.

Nurmi Jari-Erik, Ahonen Timo, Lyytikäinen Heikki, Lyytikäinen Paula, Pulkkinen Lea ja Ruoppila Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki

Puhakka Päivi ja Villman Irina 2010. ”Olen äiti, vaikka olenkin etä-äiti”. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Joensuu.

Pösö, Tarja 1983. Naisesta naisvanki? Tutkimus naisten rikollisuudesta. Julkaisu 83. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitos.

Raamattu, 1938. Suomen Piipiseura, 2008. Helsinki: Jongbloed

Rikosseuraamuslaitos 21.7.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/16541.htm>

Romaninaisvankien ryhmähaastattelu: Suullinen tiedonanto Vanajan vankilassa 16.7.2011.

Sakasti.evl.fi.evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/397185B9DADB18B3C22570270045740E?

Sakasti.evl.fi.Luettu10.11.2012.<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?>

Sarajärvi, Anneli – Tuomi, Jouni 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki

Sosiaaliportti. fi. Luettu 20.11.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/taustatietoa/>

Sosiaaliportti. fi. Luettu 20.11.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/lapsi_vankilassa/

Tammi-Moilanen 2011: Suullinen tiedonanto. Vanajan vankilassa 15.7.2011.

Åkerlund Tuula 2012. Romano Boodos. Romano Mission julkaisema lehti. Viitattu 20.9.2012. Suomen Lehtiyhtymä. Tuusula.

Åkerlund Tuula, Linnankivi Jaakko, Helimäki Lauri, Huttunen Kari, Lillberg Eine, Lehmusta Taito, Vuolasranta Miranda, Pirttilahti Malla. Romanit ja terveyspalvelut 1993. Opas terveydenhuollon ammattilaisille. Opetushallitus. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

LIITE 1: TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Romano Missio ry.
Vilppulantie 2 c 4

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

00700 HELSINKI

15.5.2010

Tutkija
Peter Blomster
Rikosseuraamuslaitos, keskushallintoyksikkö
PL 319
00181 HELSINKI

Romanivankien tilanteesta vankiloissa on hyvin vähän tutkittua tietoa. Erityisesti romanitaustaisten naisten kasvava määrä on asettanut rikosseuraamusalan uuden haasteen eteen.

Romano Missio haluaa osaltaan vastata tähän haasteeseen ja on käynnistänyt RAY:n avustamana 1.4.2010 Naisten vuoro -projektin vuosiksi 2010–2013. Hanke painottuu naisvankeihin, koska romaninaisvankeja koskee sama ilmiö kuin naisvankeja yleensäkin. Naiset ovat miehiin nähden huomattavasti pienempi ryhmä, Rikosseuraamuslaitos tai romaniyhteisökään ei pysty huomioimaan romaninaisvankien erityistarpeita.

Hankkeen päätavoitteena on tuottaa toimintamalli, jolla ehkäistään romaninaisvankien syvenevää syrjäytymistä ja uusintarikollisuutta. Toisena tavoitteena on edistää rikosseuraamusalan henkilöstön romanikulttuurin tuntemusta sekä romaniyhteisön tietämystä rikosseuraamukseen liittyvistä käytänteistä.

Hankesuunnitelman mukaisesti projektin alussa tuotetaan selvitys romaninainavankien psykososiaalisesta tilanteesta ja palvelutarpeista. Selvitystä varten on tarkoitus haastatella romaninainavankeja, johon Romano Missio nyt hakee Rikosseuraamuslaitokselta lupaa.

Projektikoordinaattori Tuula Nyman hakee samalla lupaa käyttää haastatteluaineistoa sosionomi-diakoni (AMK) opintojen lopputyössä. Oppilaitos on Järvenpään AMK ja opinnäytetyönohjaaja varmistuu elokuussa 2010, kun opettaja on hyväksynyt tutkimussuunnitelman.

Ystävällisesti

Tuula Nyman

Projektikoordinaattori

Romano Missio

LIITE 2: TUTKIMUSSUUNNITELMA

Romano Missio ry.

TUTKIMUSSUUNNITELMA

Vilppulantie 2 c 4

00700 HELSINKI

15.5.2010

NAISTEN VUORO – PROJEKTI:

SELVITYS NAISROMANIVANKIEN ASEMASTA

Romano Mission projektikoordinaattori Tuula Nyman hakee tutkimuslupaa Naisten vuoro – projektissa toteutettavaa selvitystä sekä syksyllä alkavaa opinnäytetyötä varten, joiden tarkoituksena on selvittää romaninaisvankien psykososiaalista tilannetta vankiloissa. Olen suorittamassa Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosionomi-diakonin tutkintoa sekä saan samalla opintokokonaisuudella lastentarhanopettajan pätevyyden.

Naisten vuoro – projektin ensimmäisessä vaiheessa on tarkoitus toteuttaa selvitys romaninaisvangeista, heidän elämäntilanteestaan, palvelu- ja kuntoutustarpeista, suhteesta romanikulttuuriin sekä kartoittaa romaninaisvankien lukumäärää. Tarve projektille esitettiin Vanajan vankilasta vankilanjohtaja Kaisa Tammi-Moilasen toimesta, koska prosentuaalisesti romaninaisvankien määrä on suuri suhteessa muihin vankeihin. Vankiloil-

la ei ole ollut mahdollisuutta huomioida romaninainisvankien erityistarpeita, joten vankilat tarvitsevat tähän uusia toimintamalleja.

Selvityksen perusteella rakennetaan romaninainisvangeille palveluohjausmalli, huomioiden romaninainisvankien erityistarpeet. Seuraavaksi toimintamalli koulutetaan romaniyhdyshenkilöverkostolle. Hankkeen edetessä tuotetaan oppaita ja koulutusmateriaalia vankiloiden henkilökunnan ja romaniyhteisöjen käyttöön. Hankkeen loppuvaiheessa toimintamalli kirjataan käsikirjaksi sekä rakennetaan toimintatavat, joilla malli pysyy Romano Mission palvelutuotteena. Lopuksi selvitetään toimintamallin mahdollisuudesta soveltua romanimiesvangeille.

Selvityksessä käytän toimintatutkimuksen menetelmiä, jotka tähtäävät uuden ymmärryksen löytämiseen tutkittavasta asiasta tutkijan ja tutkittavan yhteistyöllä. Selvityksen ja opinnäytetyön aineisto muodostuu Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloiden romaninainisvankien haastatteluista. Haastattelujen avulla selvitetään psykososiaalisten ongelmien lisäksi lastensuojelu- ja diakoniatyön palveluiden saatavuus ja tarpeellisuus.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää seuraavaa:

- onko vanki käyttänyt avoimen tai matalankynnyksen palveluita
- mitä kolmannen sektorin palveluita vanki on käyttänyt, kuntoutuksen kartoitus
- mitä palveluita vanki tarvitsisi nyt ja vapautumisen jälkeen
- perhetilanteen kartoitus, puoliso, lapset, läheiset
- yhteydet sukulaisiin, yhteys kulttuuriin
- yhteydenpitotavat
- koulutuksen kartoitus ja tarve

Kerättävä aineisto analysoidaan kvalitatiivisesti ja kvantitatiivisesti. Vankien haastattelut nauhoitetaan, jota varten jokaiselta vangilta pyydetään kirjallinen lupa. Haastattelut tehdään anonymisti ja tulokset raportoidaan siten, ettei vankien henkilöllisyys paljastu myöskään elämäntilanteesta kertovien seikkojen perusteella.

Tutkimus käynnistyy syyskuussa 2010. Aineiston keruu päättyy 30.11.2010. Selvityksen tekemisen taustatukena toimivat Kriminaalihuollon tukisäätiöstä Maarit Suomela ja Vanajan vankilasta johtaja Kaisa Tammi-Moilanen.

Kerätty aineisto säilytetään lukitussa tilassa, johon ainoastaan projektikoordinaattorilla on pääsy. Aineisto hävitetään heti sen jälkeen, kun selvitys on saatu valmiiksi.

Tuula Nyman

Naisten vuoro-projekti

LIITE 3: RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN PÄÄTÖS

RISE

RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Keskushallintoyksikkö

Päätös

6.9.2010

35 /332/2010

Tuula Nyman
Projektikoordinaattori
Romano Missio
Vilppulantie 2 c 4
00700 Helsinki

Hakemuksenne 15.7.2010

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta lupaa Romano Mission Naisten vuoro –projektissa tehtävää selvitystä sekä Järvenpään ammattikorkeakoulun sosionomi-diakoni opintojen opinnäytetyötä varten. Selvityksen tekemisen taustatukena toimivat Kriminaalihuollon tukisäätiöstä kehittämisspäällikkö Maarit Suomela sekä Vanajan vankilasta johtaja Kaisa Tammi-Moilanen. Opinnäytteen ohjaajina ovat lehtori Jouni Kylmälä ja lehtori Katri Valve.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Hankkeen päätavoitteena on tuottaa toimintamalli, jolla ehkäistään romanin naisvankien syvenevää syrjäytymistä ja uusintarikollisuutta.

Tutkimuksen kohderyhmä

Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloiden romanin naisvankien haastattelut

Tutkimuksen toteutus

Haastattelut.
Tutkimus käynnistyy syyskuussa 2010.
Aineiston keruu päättyy 30.11.2010.

Lupahakemus

Haette lupaa haastatteluihin.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö katsoo, että aihe on tärkeä ja tutkimukselle on tarvetta Rikosseuraamuslaitoksen työn kehittämistä varten. Jotta romanivankien tilannetta saadaan kartoitettua laajasti, tutkimuksen olisi hyvä koskea kaikkia Suomen vankiloita, joissa naisvankeja on, jos se on projektin ja tutkijan resurssit huomioon ottaen mahdollista.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Keskushallintoyksikkö kiinnittää kuitenkin tutkijan huomiota siihen, että romanivankien määrää ei voida selvittää mis-

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

tään virallisesta lähteestä. Jos hanketta laajennetaan valtakunnalliseksi, tulisi siitä tehdä täydentävä tutkimuslupahakemus.

Hankkeen yhteyshenkilöinä ovat johtaja Kaisa Tammi-Moilanen Vanajan vankilasta sekä apulaisjohtaja Susanna Schugk Hämeenlinnan vankilasta. Käytännön järjestelyt haastattelujen toteuttamiseksi sovitaan heidän välityksellään.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää haastatteluihin yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankiloastojen muulle toiminnalle.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Vanajan ja Hämeenlinnan vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Hankkeesta tulee myös lähettää tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Sauli Hautakangas
Vanajan vankilan johtaja Kaisa Tammi-Moilanen
Hämeenlinnan vankilan johtaja Tuomo Kärjenmäki
Hämeenlinnan vankilan apulaisjohtaja Susanna Schugk

LIITE 4: SAATEKIRJE

NAISTEN VUORO – projekti 2010–2013

6.7.2012

Avoin kirje romaninainisvangeille

Romanivankien tilanteesta vankiloissa on hyvin vähän tutkittua tietoa. Erityisesti romanitaustaisten naisten kasvava määrä on asettanut rikosseuraamusalan uuden haasteen eteen.

Romano Missio vastasi tähän haasteeseen ja käynnisti RAY:n avustamana 1.4.2010 Naisten vuoro- projektin vuosiksi 2010–2013. Projekti painottuu naisvankeihin, koska romaninainisvankeja koskee sama ilmiö kuin naisvankeja yleensäkin. Naiset ovat miehiin nähden huomattavasti pienempi ryhmä, Vankeinhoitolaitos tai romaniyhteisö ei pysty huomioimaan romaninainisvankien erityistarpeita.

Projektin päätavoitteena on tuottaa palvelumalli, jonka tarkoituksena on tulevaisuudessa parantaa romaninainisvankien elämänlaatua.

Projektia varten tarvitaan tietoa romaninainisvankien tilanteesta ja asemasta. Tätä varten pyydetään pitkäaikaisia romaninainisvankeja osallistumaan haastattelututkimukseen.

Tutkimus tehdään haastattelulla ääninauhuria käyttäen tai videohaastatteluna. Kysymykset koostuvat elämänhallintaan liittyvistä kysymyksistä, perheentilanteesta, palvelu-

ja kuntoutustarpeista, koulutuskartoitusta / tarvetta, ym. Kysymyksistä ei selviä vangin henkilöllisyys eikä muitakaan yksittäisiä tietoja. Nauhoitukset ovat ainoastaan haastatteen käytettävissä ja niistä kootaan yhteinen aineisto, jonka perusteella selvitetään romanin naisvankien elämäntilannetta. Haastattelutulokset julkaistaan raporttina. Aineisto hävitetään selvityksen valmistuttua.

Haastattelun tekee Tuula Nyman, joka on omaa sukua Valentineja ja on Mikkelin kaaleita.

Ystävällisesti

Tuula Nyman

Palveluohjaaja, Naisten vuoro - projekti

LIITE 5: KYSYMYSLOMAKE

NAISTEN VUORO – KEHITTÄMISPROJEKTI ROMANINAISVANKIEN HYVÄKSI haastattelu tehdään ääninauhuria käyttäen

Taustatiedot:

- minkä ikäinen olet?
- mikä on peruskoulutuksesi? (kansakoulu, peruskoulu, lukio, ei loppuun suoritettua)
- entä ammattikoulutuksesi? (tutkinto, kursseja, ei koulutusta)
- mistä läänistä tulet? (itä suomesta, länsi suomesta, etelä suomesta, pohjois-suomesta)
- monettako kertaa olet vankilassa?
- minkä ikäisenä jouduit vankilaan ensimmäisen kerran?
- minkälaisista rikoksista Sinut on tuomittu?
- milloin vapaudut?
- mistä sait toimeentulosi siviilissä ennen vankilaan tuloa (toimeentulotuki, työttömyyskorvaus, palkka, eläke, ”epävirallisesti” = rikokset jne.)
- minkälainen oli asuntotilanteesi ennen vankilaan tuloa (oma, vuokra, toisen luona, tuettu asuminen, asuntola, ei asuntoa)

Minkälaiset asiat siviilielämässäsi saattavat aiheuttaa sinulle vaikeuksia, mihin kaipaisit muutosta? **Millä tavalla asioiden pitäisi muuttua?**

esim.

Osaaminen?

Työllistyminen?

Taloudellinen tilanne?

perhesuhteiden pysyvyys

rikoksia tekevä ystäväpiiri

asuminen

Millä tavalla asioiden pitäisi muuttua?

kyky tulla muiden kanssa toimeen
alkoholinkäyttö
pillereiden / huumeiden käyttö
oma suhtautumistapa rikosten tekemiseen
suhde romaniväestöön, suhde valtaväestöön

Vankeusaika:

- millä tavalla vankilaympäristö vaikuttaa sinuun?
- huomioiko vankila romanivangin? millä lailla?
- oletko saanut sitä apua tai tukea mitä olet tarvinnut vankilassa? Minkälaista tukea olet saanut? Minkälaista tukea olisit kaivannut?
- miten voit?
- Keiden kanssa pidät yhteyttä vankeusaikana?(puoliso, lapset, omaiset, ystävät)

Elämä vankilan ulkopuolella:

- Millaista apua tai tukea olet saanut ennen vankilaan tuloa vankilan ulkopuolella? Esim. kotikunnalta, seurakunnalta, valtiolta (Työvoimatiemisto, Kela), oppilaitoksilta järjestöiltä, omaisilta, ystäviltä?

- Minkälaista apua tai tukea tarvitsisit?
- millaiset ovat perhesuhteesi? lapsia? puoliso? entä vanhempasi?
- onko sinulla asunto kun vapaudut? Pitäisikö asuinolosuhteidesi olla jollain lailla paremmat ja jos niin miten?
- onko sinulla tunne, että siirtyminen siviiliin onnistuu vai toivoisitko jotakin tiettyä tukea vapautumiseen?
- millaista tukea toivoisit viranomaisilta?
- suhteesi romaniyhteisöön? käytätkö romanasua?
- ovatko ystävyysuhteesi säilyneet? miten muuttuneet?
- onko sinulla peruskoulu loppuun suoritettu? Jos ei niin miksi jäi kesken?
- Mikä elämässäsi on tällä hetkellä parasta?
- Entä minkä asioiden toivoisit nyt olevan toisin?
- mistä haaveilet? tulevaisuuden toiveesi?
- missä näet itsesi 2 vuoden kuluttua? entä 7 vuoden päästä?
- mitä olet ajatellut tekeväsi kun vapaudut?